

Victoria ROCACIUC

**ARTELE PLASTICE DIN REPUBLICA MOLDOVA
ÎN CONTEXTUL SOCIOCULTURAL AL ANILOR 1940—1990
(ASPECTE METODOLOGICE ÎN CERCETAREA PROBLEMEI)**

**FINE ARTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
IN THE SOCIAL-CULTURAL CONTEXT OF THE 1940s—1990s
(METHODOLOGICAL ASPECTS IN INVESTIGATING THE PROBLEM)**

There are no sources in our republic, which reflect the problems of investigations in the domain of the history of arts from a methodological point of view that could correspond to contemporary demands. The author of this article proposes one of the ways of methodological structuring of investigating the subject. As a result of analyses she distinguished the main important aspects of studying the problem and described the methods of obtaining them. In conclusion, the author paid attention to the necessity of more publications with methodological aspect, to making investigations in the domain of the history and theory of arts. Practical and theoretical gui-

dance in this field could be very useful especially for the young generation involved in scientific research.

În investigațiile științifice, care abordează problematica ce ține de istoria și teoria artelor plastice din Republica Moldova deseori apar dificultăți de ordin teoretic, mai ales metodologic. Pentru a evita o parte dintre ele, vom propune o schemă de structurare metodologică a temei, care reprezintă o perioadă mai specifică pentru studiul artelor din țara noastră, și anume perioada *realismului socialist*, în particular: *Artele plastice din Republica Moladova în contextul sociocultural al anilor 1940—1990*.

Pentru început, vom argumenta actualitatea, complexitatea și necesitatea investigării temei vizate.

- Tema de față nu a fost cercetată până în prezent;
- Pe parcursul ultimilor 50-60 de ani au fost publicate multe materiale privind viața artistică din Republica Moldova (monografii, cataloage de expoziții și articole în presă), care așa și nu au fost *sistematizate* și integrate într-o panoramă unică;
- Este necesară o *analiză complexă* a datelor referitoare la perioada vizată, care este un timp contradictoriu și în sensul aprecierii, analizei și valorificării operelor create pe atunci;
- Până în prezent nu s-a efectuat un studiu analitic al fenomenului *realismului socialist*, suportului și criteriilor lui în cotextul artelor plastice de la noi;
- Nu s-a procedat la ilustrarea specificului ambianței artistice din acel timp.

Aceste argumente care conțin și obiectivele cercetării, de regulă, se completează cu o trecere în revistă a literaturii care se referă la problemele artei plastice din perioada studiată, cu o scurtă descriere a aspectelor care au servit drept suport teoretic, practic, istoric și metodologic pentru cercetarea respectivă. Problemei respective am consacrat un studiu separat.

Referindu-ne la aspectul metodologic al cercetării, remarcăm lipsa surselor care ar corespunde cerințelor contemporane și ar putea servi drept suport teoretic pentru cei care încep activitatea științifică. Actualmente dispunem de lucrarea lui Nicolae Mihai „Introducere în filosofia și metodologia științei“ (1), care, totuși, este de esență filosofică. Celelalte surse sunt mai vechi și de fapt reprezintă diferite abordări, de regulă, eseiste după stilul și maniera de redare a faptelor.

Ele sunt interesante sub aspectul studiului evoluției concepțiilor specialiștilor din mai multe țări, abordând diferit și problema *realismului* la diverse etape istorice. Aspectul respectiv merită să fie cercetat în mod separat.

Considerăm binevenită evidențierea *metodelor* de obținere a rezultatelor necesare studiului:

1. *metode de cercetare teoretică*: axiomatică și ipotetico-deductivă;
2. *metoda comparativ-istorică*, fiind metoda de bază a cercetării de față;
3. *metode logice generale de cunoaștere științifică*: analiza și sinteza; inducția și deducția; abstracția;
4. *metode de cercetare empirică*: observația științifică și experimentul.

În procesul aplicării metodelor axiomatiche și ipotetico-deductive s-au profilat următoarele probleme:

- Stabilirea, prin confruntarea pozițiilor, semnificațiilor valabile ale unei orientări concrete în istoria artelor, deci — *realismului socialist* în arta plastică din Republica Moldova;
- Urmărirea dezvoltării a tematicii operelor artiștilor după periodizarea și evidențierea temelor principale la o etapă sau alta;
- Analiza principiilor de tratare a temelor de bază în compozițiile operelor create de artiști plastici în această perioadă, precum și modificărilor acestora în raport cu principiile tradiționaliste și cele contemporane.

În rezultatul studiului problemelor de față am evidențiat două direcții mai importante în efectuarea investigației:

1. *tematica* operelor din perioada sovietică;
2. aspectul *estetic* al operelor respective.

Aplicând *metoda comparativ-istorică* în complex cu *metodele logice generale de cunoaștere științifică*: analiza și sinteza; inducția și deducția; abstracția s-au evidențiat acele probleme care se referă la:

- Conturarea și analiza etapelor principale de dezvoltare istorică ale perioadei și fenomenului cercetat;
- Evidențierea artiștilor marcanți pentru fiecare perioadă conturată, cât și operelor cele mai de valoare;
- Examinarea și sistematizarea datelor factologice care țin de ambianță artistică și cuprind în special problematica legată de arte artistice din perioada respectivă: *activitățile expoziționale, structura, specificul și evoluția* lor în contextul sociocultural;

Structurarea expozițiilor după *categorie, tip și formă* ne va permite să reflectăm situația obiectivă a artelor plastice pe parcursul perioadei studiate. De aici logic a recurs: propunerea în încheiere a unui model de structurare a acestora.

Expozițiile desfășurate în perioada vizată, le împărțim în următoarele categorii: *republicane* (actualmente le numim *naționale*), *unionale și internaționale*. Ele la rândul lor se subîmpart în *tematice, reprezentative* (numite în perioada sovitică *de grup*) și *personale*. Toate aceste expoziții au fost tratate drept dări de seamă sub aspectul artistic și în multe cazuri au avut un cracter specific *jubiluar*, nu doar atunci când plasticianul rotungea o anumită vârstă onorabilă.

Aplicând una dintre *metodele de cercetare empirică*, și anume *metoda matematică* (posibilitățile computerului, graficele și diagrame) am observat, de exemplu, că pe parcursul anilor '70 ai secolului al XX-lea la Muzeul de Stat de Arte din RSS Moldovenească cele mai multe expoziții au avut loc în anul 1976. Iar dezvoltarea procesului expozițional a mers pe o linie curbă, locul cel mai de vârf fiind anul 1976, mai departe linia a mers spre descendență. Deci, pe parcursul deceniului 7 activitatea expozițională de la muzeu a mers prin salturi și noi nici de cum nu putem afirma că a fost o creștere permanentă a numărului de expoziții: ele au fost ba mai multe, ba mai puține. În cazul de față am folosit dările de seamă a Muzeul de Stat de Arte din RSSM. Rapoartele din acest domeniu de activitate existau și la UAP și la Fondul Plastic.

În rezultatul analizei *tematicii operelor și criteriilor estetice* de bază a aceluși timp, am constatat o interconexiune a acestora: ele au avut drept suport ambianța istorică și viceversa.

Analizând problema respectivă am evidențiat două grupuri sau două modalități de structurare a tematicii operelor din perioada vizată:

1. tematica cu caracter *general* sau unitar pentru toate republicile URSS;
2. tematica cu caracter *particular* sau concret, care a fost redată în planurile tematice ale expozițiilor sau se deduce chiar din denumirile respectivelor expoziții.

La rândul său tematica cu caracter *general* se divizează în următoarele cinci categorii:

1. tematica muncii, lupta pentru pace, transformările socialiste la sat, imaginea „omului sovietic progresist“;

2. tematica Conducătorilor — tematica principală în arta plastică de atunci;
3. tematica oamenilor de vază ai istoriei ruse și ai Statului Sovietic;
4. oamenii remarcabili de știință sovietici;
5. tematica istorică și istorico-revoluționară. (2)

Tematica cu caracter *particular*, fiind mai desfășurată, reflectă tot spectrul tematic pentru o expoziție concretă și, totodată, este specifică pentru arta plastică și istoria fiecărei dintre republicile sovietice în parte. Ea se referă în special la *planurile tematice expoziționale*.

Printre *categoriale estetice* principale, care au servit și drept criterii artistice am formulat: *liricul, epicul, dramaticul, tipicul, patosul, naționalul, internaționalul, universalul etc.*

În încheierea studiului se efectuează o *sinteză* a materialului studiat și se expun concluziile și generalizările mai importante.

1) *Între anii 1945-'60:*

- Tematica preponderent istorico-revoluționară;
- Dificultăți în înțelegerea și aplicarea metodei *realismului socialist*;
- Influențele stilistice: arta *peredviinicilor și realismului critic, clasicismul, romantismul, arta renascentistă; arta civilizației antice* (perioada clasică);
- Lupta cu *influențele moderniste*, în special cu *formalismul*;
- Către sfârșitul anilor '50, începutul anilor '60 ai secolului al XX-lea în creația mai multor artiști se simt influențele *impresioniste* (tendința generală de a deschide paleta închisă a culorilor, specifică *academismului*);
- Nume de referință: Rostislav Ocușco, Boris Nesvedov, Alexei Vasiliev, Alexandr Klimașevski, Dimitrie Sevastianov, Moisei și Eugenia Gamburd, Valentina Neceaev, Valentina Tufescu-Poleakov, Pavel Bespoiasnâi, Serghei Ciokolov, Nikita Bahcevan, Claudia Cobizev, Lazăr Dubinovschi, Anatol Șubin și Konstantin Lodzeiski, Grigori Fürer, Ilie Bogdesco etc. Printre tinerii de atunci se enumeră: Mihai Grecu, Esther Grecu, Valentina Rusu-Ciobanu și Glebus Sainciuc, Mihai Petric și Eleonora Romanescu, Olga Orlov, Ion Jumati, Igor Vieru, Vilhelmina Zazerskaia, Vladislav Obuh etc.

2) *Între 1970-'80, după „perioada dezghețului hrușciovist“:*

- S-a schimbat părerea generală asupra procesului creator, menirii și caracteristicilor lui de bază (în presă au avut loc numeroase discuții la această temă, foarte multe dintre care s-au axat pe schimbările radicale în creația lui Mihai Greucu, Valentinei Rusu-Ciobanu, Igor Vieru și altor artiști afirmați către sfârșitul anilor 1950, începutul anilor '60);
- Schimbări din domeniul tabloului tematic și compoziției tematice în toate genurile artelor plastice (aspectul patetic);
- Tendințele decorative spre stilizare a limbajului plastic, deja statornicit în arta sovietică de atunci, spre ceva arhaic;
- Apariția în lucrările mai multor artiști trăsăturilor așa-zisului stilul *auster* (Mihai Burea, Ion Stepanov, etc.);
- Sursele de inspirație: de la *icoana medievală*, *arta protorenascentistă*, până la *coverul național* și *arta populară* (arta naivă);
- *Tematica operelor* cuprindea un spectru larg al motivelor din *activitate de muncă, odihnă; viață în colectiv și personală a oamenilor*, iar pe primul plan treptat a ieșit *tema sărbătorilor*, inclusiv și celor naționale, mai ales acelor, care sunt legate de *renașterea tradițiilor vechi*;
- Tematica istorico-revoluționară continuă să existe;
- *Problemele tipicului* și universalizării chipului „contemporanului“ care au și adus la așa-numitul „extaz național“ în ambianța artistică și istorică a timpului (acest lucru a avut loc și din cauza numeroaselor jubilee de ordin istoric și politic ai Statului Sovietic);
- Expozițiile din perioada respectivă capătă în general un *caracter specific jubiliar*;
- Perioada mai este specifică prin organizarea mai multor *expoziții de tineret*. Nume noi: Petru Jireghea, Maia Cheptenaru-Serbinov, Ion Serbinov, Sergiu Cuciuc, Liță Sainciuc, Dimitrie Peicev, Filimon Hămuraru, Petru Severin, Gheorghe Munteanu, Vasile Nașcu, Victor și Valentina Bahcevan, Gheorghe Oprea, Sergiu Galben, Timotei Bătrânu, Mihai Statnâi, Andrei Sârbu, Inesa Țâpin, Ludmila Țoncev, Ion Sfeclă, Maria Mardare-Fusu, Gheorghe Vrabie, Grigorie Bosenco, Simion Gamurar, Alexei Colăbneac, Iurie Horovski, Gheorghe Șoitu, Eudochia Zavtur etc.

- 3) *După anii 1990*, arta plastică în noile condiții a deschiderilor spre Vest:
- S-a schimbat schema de categorii a expozițiilor specifice perioadei sovietice;
 - În anul 1990 s-a organizat *prima expoziție neoficială* a artiștilor plastici moldoveni la Iași. În anul 1991 a avut loc primul „Salon al moldovenilor“ la Galați.
 - Participarea artiștilor noștri la Expoziția-concurs „Salioanele Moldovei“ Chișinău-Bacău, care va deveni ulterior una dintre cele mai importante expoziții pe plan național;
 - În anul 1995 s-a înființat Centrul pentru Artă Contemporană din Chișinău [KSA: K] cu sprijinul Fundației Soros-Moldova. Manifestările organizate de acest Centru la început nu se vor încadra în activitatea „tradițională“ a Centrului Expozițional al UAP „Constantin Brâncuși“, însă cu timpul anumite însușiri „ultramoderne“ vor fi integrate în cadrul procesului creator pe plan național;
 - Participările artiștilor noștri la expoziții de la Moscova, care într-un anumit sens pot fi tratate drept continuare ale unor tradiții sovietice.
 - Este perioada de ascensiune a lui Nicolae Rurac, Dumitru și Vlad Bolboceanu, Simion Zamșa, Ion Zderciuc, Valentin Vărtosu, Andrei Negură, Tudor Cataraga, Tudor Zbârnea, Vasile Moșanu, Andrei Mudrea, Andrei Sârbu, Mihai Țăruș, Iurie Platon, Victor Kuzmenko etc.

În fine, accentuăm necesitatea apariției în Republica Moldova a mai multor publicații vizavi de metodologia studiului artelor, atât privind partea teoretică a cercetării, cât și partea ei aplicativă. Considerăm necesară publicarea rezultatelor acestor investigații mai ales pentru formarea tinerei generații implicate în cercetare.

Referințe:

1. Mihai N. Introducere în filosofia și metodologia științei. — Chișinău, 1996. — 159 p.
2. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F. R-2939, inv. 1, d. 58, f.1-6.

Recenzent: A. Starțev, dr., conf. univ.